

З ПОЛЯ ФОЛЬКЛОРУ Й ЕТНОГРАФІЇ

Бойківські колядки та віншування з села Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області

Юрій ГОРБЛЯНСЬКИЙ

У потоці тисячоліть імунітет незнищенності для української культури дарувало, зокрема, не вмовкне, повсякденне звучання народної поезії. Тому їй, українській пісні, щойно її “відкрили” світові, чомусь поспіхом відмовляли у можливій перспективі і полюбляли наспівувати заупокійні меси. Академік ВУАН С.Єфремов усистематизував і категорично демістифікував цей псевдонауковий “песимізм”, розпачливо-заупокійні ламентатії на адресу української усної народної словесності: “Такі жалі та нарікання на занепад народної мови й поезії, – читаємо в “Історії українського письменства”, – не з учорашнього дня почалися. Можна сказати, що вони налічують собі мало не стільки ж літ віку, як і той народницький рух, наслідком якого було українське національне відродження й письменство” (Єфремов С. Історія українського письменства. – К.: Феміна, 1995. – С. 268).

У контексті нещодавніх лінгвоцидних настроїв і українофобних випадів цією публікацією записаних колядок і віншувань з Карпатського регіону дозволяю ї собі заперечити “панахидні” пристрасті довкола “нібито-конання” народної творчості та “непотрібності” української мови й культури. Маю за щасливу нагоду і приємність увести читача у високодуховну атмосферу давніх зразків, можливо, іще дохристиянських українських колядок парубкові, дівчині, господині, удовиці, а також не менш цікавих і своєрідних – елегійної християнської колядки “По всему світу йде добра новина” та елегійно-пейзажної колядки “Над Чигирином зоря палає”, яка настроєвою та ритмічно-поетикальною фактурою нагадує коліскову. Навіть при поверховому перечитуванні вони подивують поетичною філігранністю, непідробною задушевністю і доглибним шляхетним магнетизмом. Мимоволі впадають в око їхні гойдливі ритміко-інтонаційні візерунки, естетична досконалість образних рядів, переконлива глибина життєво-психологічної правди. Тут маємо колядки-балади, колядки-елегії, колядки-коліскові, колядки із міфологічними акцентами і в акомпанемент їм – співані віншівки.

У справі фіксування фольклорних і етнографічних матеріалів ми не претендуємо на жодне новаторство. Пропонуємо сприймати цю публікацію як поточну, чергову фіксацію-підтвердження факту збереження майже вже витісненого на периферію народнопоетичної свідомості суржикованими церковно-християнськими квазі-колядковими одами та елегіями автентичних давніх колядок і віншувань, супроти яких упродовж тисячоліття, напрямки і потай, вели війну книжники, церква, церковні діячі-моралісти, влада як супроти релікту “грішного і стидкого діла, ознаку “діявольського наущенія” на спокусу людям”: “Од перших книжників почавшись, – розмірковує академік С. Єфремов про наслідки понадтисячолітньої боротьби книжної культури із українською народною традицією, – війна

проти народних звичаїв тягнеться аж до нашого часу, коли духовенство й поліція так само розганяли “богомерзкія збори” – колядників на різдво, ігрища на Купайла і т. ін. Над поезією народу, над його совістю, естетичними смаками та вподобаннями увесь час тяжку роблено нетямующою рукою операцію. На шкоду і народній поезії, й самому письменству між ними витворилась ота ворожнеча, що викопала глибоку безодню між народною творчістю та зразками книжного письменства і одну цікавими пам’ятками збіднила, а друге – живого духу й життєвої безпосередності позбавила...” (див.: Єфремов С. Цит. книга... – С. 235). Це було, як бачимо, чийсь добре продуманим кроком – “розсварювати” дві поетичні стихії, адже симптоматично, що саме завдяки гармонійній сув’язі колективної та індивідуальної творчості українська культура дала світові одного з найбільших поетичних геніїв – Тараса Шевченка.

Тож цю публікацію колядок і віншівок із карпатського села Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області здійснюємо для зацікавлення професійних збирачів-фольклористів, етнологів, діалектологів, культурологів багатим регіоном не лише народнопоетичною усною словесністю, а й розмаїтими живими ремісничими надбаннями, скажімо, бондарством, ковальством, ткацтвом, вишиванням, решетарством, різьбярством тощо. Нехай ці тексти будуть ковтком карпатської гірської прохолодної води у виснажливу спеку і щедро обдарують читача насолодою від автентики фольклорної мови, розкоші і густоти ритмомелодійно-настроєвого інтонування, непростої¹ філіграні фольклорного наїву, психологічної безпосередності та неосяжної духовної простороні сюжетно-змістового нюансування.

1. Колядка синові*

Ой мала мамка одного синка,
 Гой дай, Боже,**
 Ой мала-мала та й того дала,
 А як давала – наказувала:
 – Иди, синочку, ба й на войночку,
 Ой, іди-іди – не убавляйся,
 За рочок, за два домів вертайся.
 Пішов синочок ба й на войночку.
 Жде мамка рочок – не йде синочок,
 Жде мамка другий – іде син любий,
 Не сам з собою, а й з невістою.
 “Синкови-м рада – моя дитина,
 А невісточка – чужа чужина”.
 Синка витала медом та й вином,
 А невісточку – гірким полином.
 Син вино не пив – під коньби вільбив,
 Гірким полинцем поділилисьи.
 Поділилисьи – потройилисьи.
 Виходит мати з нової хати,
 Та й стала собі ручки ламати.
 “Ой, Боже-Боже, що-м нарбила,

¹ До речі, професор Іван Денисюк застерігав стосовно позірної простоти уснословесних текстів: “Не слід трактувати думку про простоту народних пісень хибно. Це не примітив, а якщо вже простота – то геніальна...” (див.: Денисюк І. О. Національна специфіка українського фольклору (матеріали до лекцій) / Іван Денисюк // Денисюк І. О. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 томах, 4 книгах. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – Т. 3: Фольклористичні дослідження. – С. 43).

* Або «за сина», як уточнили інформантки.

** Цей рефрен-приспів повторюють після кожного рядка. Приспів “Гой дай, Боже” виконується як *анжабемен*, тобто другий склад слова “Бо-же” наче розпочинає наступний рядок і створюється враження “гойданкового” принципу виконання.

Що-м сама собі дітий строїла".
 Синка ховала під віконцьими,
 А невісточку – під ворітцьими.
 На синочкові сонечко сходить,
 По невісточци увесь мир ходит.
 На синку ростут два яворики,
 На невісточци – дві берізоньки.

Віншівка (поколядь)

Вінчуємо тьї, кавалерику,
 Кавалерику, чим Іванику
 (або Василику і т. д., або ж "золотарику" – Ю. Г.).
 Купуй же міні бутки-чобітки,
 Бутки-чобітки на білі ніжки...

Вінчуємо тьї, кавалерику,
 Кавалерику, чим Іванику
 (або "чим Василику" і т. д. – Ю. Г.).
 Ой, щоб ти сьї в Мйисници вженив,
 В Мйисници вженив та й нас запросив
 На весіллінько, на гуляннїнько.

Зап. Юрій Горблянський 30.01.2010 р. у с. Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області від Горблянської Ганни Миколаївни (дівоче прізвище Дранчук), 1940 р. н., освіта 7 класів, пенсіонерка, та Котіль Марії Василівни (дівоче прізвище Чоповська), 1938 р.н., освіта 7 класів, пенсіонерка.

2. Колядка дівці*

Мала мамочка одну донечку,
 В неділю, в неділю рано
 Зелене вино саджене**.

Ой, мала, мала, та й тоту дала,
 Ой, як давала – наказувала:
 "Іди, донечко, не убавляйся,
 За рочок, за два домів вертайся..."
 Жде мамка рочок – не йде донечка,
 Жде мамка вже два – донечки нема,
 На третій рочок взьиласі та йде.
 Йде через лісок – пташки щечечут.
 Йде через поле – косарі косьит.
 Ой косьит-косьит, не віддыхають,**
 Не спочивають, 'ї сі питають:
 "Ой де ти ідеш, ньенько старенька,
 Ньенько старенька, рідна матінко?"
 (Або: "рідненька мамко" – Ю. Г.)
 "Ой іду, іду до доньки в гості..."

* На Бойківщині, зокрема в с. Липовиця, де записано цю в'язанку колядок, лексема "дівка" має ціле віяло конотативних нюансів, але, як правило, не має негативного навантаження і здебільшого використовується як синонім до слова "дівчина".

** Цей рефрен-приспів повторюють після кожного рядка.

*** Або: "не спочивають". Інформантки заколядували врзінобій і пояснили цей збій тим, що "може бути і так, і так" (навіть не звернули уваги на те, що "віддыхають" виразний, промовистий росіянізм – мабуть, подарунок від «радянського (колгоспного) раю»).

“Ой не йди, не йди – вертайсі домів,
 Твоя донечка в гості їхала,
 Стрільчички зайшли – воли відбили,
 Твою донечку з собов узь(я)ли,
 З собов узьили – головку скь(я)ли.
 Головку скьили – в Дунай впустили.
 Ой вийдеш, мати, водиці брати –
 Буде донечка водов хитати.
 Ой вийдеш, мати, трісок збирати –
 Буде донечка в саду кувати”.
 Ой вийшла мати водиці брати –
 Стала донечка водов хитати.
 Ой вийшла мати трісок збирати –
 Стала донечка в саду кувати.
 “Як-ис донечка – ходи до хати,
 Як-ис зозулька – йди в ліс кувати”.

Віншівка (поколядь)

Віншуємо Вас з сими святами,
*В неділю, в неділю рано
 Зелене вино саджене*.*
 З сими святами – все різдвйними,
 Все різдвйними – все роковими.
 Могли би-сте нам догану дати,
 Що ми не вміли кольидувати.
 Ми кольиднички рік збираниї,
 На кольидочку не ученї,
 А за сим словом свьиткуйте з Богом,
 Рік від роченьку – гаж до віченьку,
 Рік від роченьку других чекати,
 Других чекати – не хорувати.

Зап. Юрій Горблянський 30.01.2010 р. у с. Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області від Горблянської Ганни Миколаївни (дівоче прізвище Дранчук), 1940 р. н., освіта 7 класів, пенсіонерка, та Котіль Марії Василівни (дівоче прізвище Чоповська), 1938 р.н., освіта 7 класів, пенсіонерка.

3. Колядка господини (газдини) (А)

Й-а, в поле, в поле була капличка,
Гой дай, Боже,**
 Під тов капличков – господинонька.
 А що вна діє – столи вкладає,
 Столи вкладає у три рядоньки,
 Бо сі надіє на три гостоньки.
 Перший гостонько – ясне Сонінько,
 Другий гостонько – чи Місьиченько,
 Третий гостонько – дробен Дождженько,
 А Сонце каже: “Нема над мене,
 Бо я як зийду рано в неділю,
 Та й обігрію жито-пшеницю,

* Можна, наголосили інформантки, також приспівувати: “Гой дай, Боже”.

** Цей рефрен-приспів повторюють після кожного рядка.

Жито-пшеницю, всьїку пашницю” .
 А Місьїць каже: “Нема над мене,
 Бо я як зийду вночи-півночи,
 Та й обїсвічу гори-долини,
 Гори-долини – всі верховини” .
 А дожджик каже: “Нема над мене,
 Бо я як спаду в місяци маю,
 То сі в радує свїта землиця,
 Свїта землиця – всяка пашниця” .

Зап. Юрій Горблянський 30.01.2010 р. у с. Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області від Горблянської Ганни Миколаївни (дівоче прізвище Дранчук), 1940 р. н., освіта 7 класів, пенсіонерка, та Котіль Марії Василівни (дівоче прізвище Чоповська), 1938 р.н., освіта 7 класів, пенсіонерка.

4. Колядка господини (газдини) (Б)

Ой серед села світлонька нова,
 Гой дай, Боже,*
 А в тій світлоньци господинонька.
 А що вона діє – двори ’бмітає,
 Двори ’бмітає – столи встилає,
 Столи встилає – хліб закладає.
 Хліб закладає а в три рядоньки,
 Вона сі надіє на три гостоньки.
 Перший гостонько – ясне Сонінько,
 Другий гостонько – чи Місьиченько,
 Третій гостонько – дробен Дождженько.
 А Сонце каже: “Нема над мене,
 Бо я як зийду в неділю врано
 Та й обїгрїю газду в подвір’ю,
 Газду в подвір’ю, гості в дорозі,
 Гості в дорозі, гості в повозі” .
 А Місьїць каже: “Нема над мене,
 Бо як я зийду вночи-півночи,
 Та й я убсвічу гори-долини,
 Гори-долини – всі полонини,
 Всі полонини – всі верховини” .
 А Дожджик каже: “Нема над мене,
 Бо я як спаду місяцьї мая,
 Та й сїи в радує свїта землиця,
 Свїта землиця, всьїка пашниця,
 Всьїка пашниця – жито-пшениця” .

Зап. Юрій Горблянський 30.01.2010 р. у с. Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області від Горблянської Ганни Миколаївни (дівоче прізвище Дранчук), 1940 р. н., освіта 7 класів, пенсіонерка, та Котіль Марії Василівни (дівоче прізвище Чоповська), 1938 р.н., освіта 7 класів, пенсіонерка.

5. Колядка вдовици**

А в поле, в поле була капличка,
 Гой дай, Боже,***

* Цей рефрен-приспів повторюють після кожного рядка.

** Віншівка вдовици може бути така ж, як і “дівці” чи “газдини” (див. вище).

*** Цей рефрен-приспів повторюють після кожного рядка.

Під тов капличков бідна вдовонька.
 А що вна діє – Богу сьї молит,
 Богу сьї молит – з землев говорит:
 “Ой, земле, земле, ба й муравая,
 Узьила-с в мине ба й господаря,
 Узьми і мине, ба й молодую,
 Най на сім світку так не бідую.
 Най на сім світку так не бідую –
 Дрібні діточки най не годую.
 Бо кьижко-кьижко їх годувати,
 Ще кьижче буде їх вінувати.

Зап. Юрій Горблянський 30.01.2010 р. у с. Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області від Горблянської Ганни Миколаївни (дівоче прізвище Дранчук), 1940 р. н., освіта 7 класів, пенсіонерка, та Котіль Марії Василівни (дівоче прізвище Чоповська), 1938 р.н., освіта 7 класів, пенсіонерка.

6. По всьому світу йде добра новина*

По всьому світу йде добра новина:
 Пречиста Діва породила сина (двічі).
 Як породила – в пелени повила,
 Зеленим сіном в яслах притрусила (двічі).
 А з тих ясел сиві воли їли,
 Ісуса Христа свойов паров гріли (двічі).
 А втім жидова, як сі довідала,
 Дволітнім дітьом голови стинала (двічі).
 А Матер Божа, як сі довідала,
 З Ісусом Христом в Єгипет тікала (двічі).
 Ой, ішли, ішли через чисте поле,
 Аж там господар на пшеницю оре (двічі).
 “Помагай Боже на нивку орати:
 Нині посієш – завтра будеш жати” (двічі).
 А втім жидова, як сі довідала,
 За Ісусом Христом в погоню сі гнала (двічі).
 Ой, гнали, гнали, траву виривали –
 Аж там женчики пшеничину жали (двічі).
 “Помагай, Боже, пшеничину жати,
 Чи не йшла сюди та й Божая мати” (двічі).
 “Ой, ішла, ішла – буйний вітер віяв,
 Як сей господар пшеничину сіяв” (двічі).
 Стала жидова в поли, як билина,
 Зробив їм сі чуд** від Божого сина (двічі).

Зап. Юрій Горблянський 30.01.2010 р. у с. Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області від Горблянської Ганни Миколаївни (дівоче прізвище Дранчук), 1940 р. н., освіта 7 класів, пенсіонерка, та Котіль Марії Василівни (дівоче прізвище Чоповська), 1938 р.н., освіта 7 класів, пенсіонерка.

* Це не адресатна, а християнська елегійна колядка. “Теж давна кольбидá...”, – пояснили інформантки.

** Здивувалися, відверто перелякавшись.

7. Над Чигирином зоря палає*

Над Чигирином зоря палає,
Дніпро хвилює і шумит,
А ясний місяць з хмар виглядає,
Степ срібло-злотом золотит.
*Золотит ниви, ліси і гори
Промінням срібним, чарівним**.*

В бідній хатині, де голод паном,
Дитину мати повива.
Пісню журливу серце співає
Турботне серце молоде:
*“О, люляй, люляй, рожевий цвіте –
Скрізь тиха нічка, світ дріма.*

Завтра, як днину збудьит зазулі
І сонце гляне до вікон, –
Тобі минесьи солодке “люлі”,
Зов поранковий зіб’є сон:
*Підеш, як батько, як дід і прадід,
Де шлях вантажний гомонит!*

А може, зараз Ірод проклятий***
З мечом у хату увійде –
І твоє, цвіте, мечом розітне,
Твоє те тіло молоде.
*І твої мрії, мої надії
Залиют слози, біль і плач.*

Рости, мій синку, щоб колись міг ти
Зламать кривавих ворогів,
І в славі міг ти [ще] засіяти

Повз пошматованих стязів.
*Рости, мій синку, дорога кличе
І сонце стелиться до ніг!*

Або ясніти тобі на щиті,
Або під щитом трупом бути!
Чаші із кров’ю повні налиті,
Біль, наче камінь, тисне груди:
*Рости, мій синку, дорога кличе
І сонце стелиться у путь!*

Засни, мій синку, то соловії
В саду вколисують тебе до сну –
Хай повивають сни золотії
твою голівоньку свьиту.
*Засни, бо зараз засурмит сурма
І прийде ворог – бурний день!*

Засни, з тобою є твоя мати,
Ірод не бачит тебе отут,
Не дам злодіям ввійти у хату,
Бо ти, синочку мій, уб’ют.
*Засни, мій синку, нічка на варті,
Тибе у хаті ту не найдут.*

Над Чигирином зоря палає,
Дніпро хвилює і шумит,
А ясний місяць з хмар виглядає,
Степ срібло-злотом золотит.
*Золотит ниви, ліси і гори
Промінням срібним, чарівним.*

Зап. Юрій Горблянський 12.02.2010 р. у с. Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області від Горблянської Ганни Миколаївни (дівоче прізвище Дранчук), 1940 р. н., освіта 7 класів, пенсіонерка.

* Цю пейзажну колядку-“колискову”, мабуть, хтось завіз чи склав за радянського режиму, бо є виразні сигнали-натяжки у тексті про час подій. До речі, опублікований варіант тексту ми знайшли у «Коляднику», який вийшов друком у Львові для широкого загалу без жодного критичного інструментарію – паспортизації, коментарів, приміток, аналітичної репрезентації тощо (див.: Колядник (коляди, колядки, щедрівки та віншування) / 2-е вид. – Львів: Стрім, 2002. – С. 77–79). Щоправда, в анотації читаємо: “До “Колядника” увійшли як давні й добре знані, так і новочасні колядки, щедрівки тощо. Використано ряд маловідомих видань і власні записи упорядників та працівників видавництва...” І нарешті її претензійне закінчення: “Колядник буде корисним для найширшого кола шанувальників народних традицій та дослідників особливостей святкування Різдва на Україні” (Див.: Колядник (коляди, колядки, щедрівки та віншування) / 2-е вид. – Львів: Стрім, 2002. – С. 4).

** Останні два рядки кожної строфи треба повторювати двічі.

*** Або “новітний”.